

WARANDEWANDELING IN TERVUREN

Vertrek : Markt Tervuren / ook mogelijke aansluiting vanuit eindstation tram 44

Afstand: 5,5km

Je kan de wandeling vinden op de site van Toerisme Tervuren.

<https://www.visittervuren.be/nl/wandelen-en-fietsen/wandelen/warandewandeling>

Alain Bruyndonckx, vrijwilliger van beweging.net Tervuren en jaarlijkse medewerker aan Open Monumentendag in zijn gemeente, heeft enkele stopplaatsen van deze wandeling van extra historisch-culturele uitleg voorzien. Zie hieronder.

---

1. SINT-JAN-EVANGELISTKERK

Markt / Kerkstraat

Eens gevestigd in Tervuren, laat de Brabantse hertog Hendrik I (1190-1235) er in de nabijheid van zijn residentie een *burchtkerk* bouwen. Al lijkt de Sint-Janskerk op het eerste gezicht een homogeen geheel te zijn, toch is zij in haar huidige vorm het resultaat van een samenvoeging van twee constructies uit verschillende periodes en van verschillende stijlen: romaans en gotisch.

De romaanse burchtkerk met zijn gesloten en massief karakter is bij de uitbouw van een gotisch schip, transept en koor deels bewaard gebleven. Wat overblijft van de burchtkerk situeert zich aan de ingang. Aan de oostzijde in het verlengde van de oude kerk ontwikkelt zich een driebeukig schip met een éénbeukige dwarsbeuk op basilicaal model: een hoge middenbeuk met bovenlichten en twee lagere zijbeuken. De gotische kruisribgewelven van het middenschip lopen boven de oude kerk door en zijn identiek als in het koor en de kruisbeuk. Het verleent –mede het gebruik van kalkzandstenen als bouw materiaal- het geheel een stilistische eenvormigheid.

Tot 1739 was het koor met het praalgraf van de Brabantse hertogen afgebakend met een koordoksaal. Het praalgraf zelf werd in 1572 door de geuzen verwoest en later op bevel van Albrecht en Isabella vervangen door een grafsteen voor de trappen van het hoofdaltaar. Bij de restauratie van de kerk in 1947-48 werd het doksaal achteraan in de kerk deels heropgebouwd. De bestelling door de kerkmeesters van een doksaal aan de gebroeders Mathijs en Andries Keldermans uit Leuven dateert van 1517. Zoals bij laat-gotische retabels het geval is, wordt de beperkte ruimte van de tien nissen met passietaferelen bevolkt met elkaars verdringende figuren met grote bewegelijkheid en uitdrukkingvolle gelaatstrekken.

Buiten tegen de noordelijke zijbeuk staan de verplaatste grafmonumenten van de zeven Congolezen die in 1897 overleden, nadat ze een tijd in het Congolees dorp van de *Koloniale Tentoonstelling* hadden verbleven.

2. SINT-HUBERTUSKAPEL

Aan de oostelijke grens van het Zoniënwood in Tervuren lag een hertogelijke burcht die tot het overlijden van zijn laatste bewoner in 1780 zou blijven functioneren. Twee jaar na de dood van Karel van Lorreinen, landvoogd van de Oostenrijkse Nederlanden, gaf zijn neef, keizer Jozef II, bevel tot sloping. Ondanks de

gedecreteerde sloping van kasteel en aanhorigheden bleef de Sint-Hubertuskapel gespaard. Het is hier dat traditiegetrouw de jaarlijkse Sint-Hubertusviering plaats heeft op de laatste zondag van oktober.

Tussen 1616 en 1617 werd in opdracht van de aartshertogen Albrecht en Isabella op de binnenkoer van de hertogelijke burcht een nieuwe kapel opgetrokken. In het kader van de Contrareformatie en het daarmee gepaardgaande godsdienstig reveil kreeg de cultus van Sint-Hubertus een nieuwe impuls. De opdracht werd toevertrouwd aan hofbouwmeester Wenceslas Coeberger (ca. 1560-1634), bekend als ontwerper van de basiliek van Scherpenheuvel. Wenzel Coebergher die van 1579 tot 1601 hoofdzakelijk in Napels en Rome vertoefde, bestudeerde er als *uomo universale* de klassieke oudheid, de renaissance en de opkomende barok. Met zijn ontwerpen in opdracht van de katholieke vorsten Albrecht en Isabella zal hij de Romeinse barok introduceren in de Zuidelijke Nederlanden. In haar sobere elegantie vormt de Sint-Hubertuskapel met haar contrasterend gebruik van rode baksteen en witte natuursteen, met haar zwierige volutegevel en veelhoekige dakruiter een mooi voorbeeld van *vroegbarok*, een overgangsstijl tussen renaissance en volbarok.

3. HET HOEFIJZER

In 1744 werd Karel van Lorreinen, schoonbroer van keizerin Maria-Theresia, aangesteld als gouverneur-generaal van de Oostenrijkse Nederlanden. Hij zal op het domein van Tervuren enorme bouwactiviteiten ontwikkelen.

Aansluitend op het intussen verdwenen kasteel werd rond 1750 gestart met de bouw van een indrukwekkend stallen- en bediendencomplex, tevens opgevat als monumentale toegang tot het kasteel. Het ontwerp is van de hand van hofarchitecten Jean-André Anneessens (1687-1754) en Jean Faulte (1726-1766).

Het complex heeft de vorm van een hoefijzer met twee symmetrische en parallellopende vleugels die een ruime esplanade vormen. De vleugeluiteinden worden door hoekpaviljoenen geaccentueerd. De vier hoekpaviljoenen boden vroeger huisvesting aan de hofdignitarissen. De parallellopende vleugels met (intussen opgevulde) rondboogopeningen dienden als koetshuis. De geïncubeerde volumes met mansardedak, waren de paardenstallen. De sobere bediendevleugels met lage bovenverdieping telden in totaal 24 kamers met stookplaats, keuken, provisiekamer, waskamer en kelder.

De naastgelegen orangerie dateert uit dezelfde tijd en is eveneens in neo-classicistische stijl.

4. ZEVENSTER

Naast de ontwikkeling van enorme bouwactiviteiten in het hertogelijk domein van Tervuren heeft Karel van Lorreinen, landvoogd van de Oostenrijkse Nederlanden in de 18de eeuw, de Warande als parkgebied grondig aangepakt. Sporen ervan vinden we her en der, al is er veel uitgewist.

Conform de heersende esthetische normen werden enkele bestaande dreven rechtgetrokken. Waar vroeger het bosgedeelte ten behoeve van de bosbouw functioneel ingedeeld was in elf percelen of houwen, werd het in stervorm heraangelegd. Op het midden van de rotonde waar acht wegen uitkomen, liggen nu

de zwerfkeien die in 1883 in Duisburg werden opgegraven. In opdracht van Leopold II werden ze naar deze plek gebracht.

5. HET SPAANS HUIS

De Voerbeek die in het Kapucijnenbos in Tervuren ontspringt, graaft in de plateaus van Brabant een diepe vallei tot Leuven waar ze in de Dijle vloeit. Van oudsher werd het water van de Voer gebruikt als drijfkracht voor molens. Ongeveer twaalf molens waren op de 16 kilometer lange Voer in werking. Molens waren voor de landelijke economie onontbeerlijk en bleken snel een rendabele belegging te zijn met een vaste opbrengst.

De eerste vermelding van deze (Gordaal-) molen duikt op in een document van 1293. Hij fungeerde als hertogelijke banmolen voor Tervuren en Duisburg. In het middeleeuwse rechtsstelsel behoorde de wind en het water toe aan de eigenaar van een leen, in casu de hertog van Brabant. De ingezetenen van het leen waren verplicht hun koren in de molen van de heer te laten malen. De molen bleef in werking tot hij op het einde van de 18de eeuw zijn functie verloor.

Woonhuis en molenhuis waren aanvankelijk in vakwerkbouw opgetrokken, maar werden stelselmatig versteend. Ondanks allerhande ruimtelijke herschikkingen bleef het concept van een dubbelhuis, molenhuis en woonhuis, overeind. Twee bouwvolumes van ongelijke hoogte en breedte zijn opgetrokken in een combinatie van bak- en zandsteen onder aaneengesloten zadeldaken. Aan de waterkant treft men een dubbele trapgevel terwijl de zuidkant een trap- en tuitgevel met muurverluchtingen heeft.

6. KONINKLIJK MUSEUM VOOR MIDDEN-AFRIKA

Op 3 december 1902 ondertekende Leopold II het decreet voor een nieuw op te richten museum op kosten van de *Onafhankelijke Congostaat*. De koning, die een voorliefde had voor grootse monumentale gebouwen, engageerde de Franse architect Charles Girault (1851-1932), ontwerper van *Le Petit Palais* op de *Exposition Universelle* van 1900 te Parijs. In 1904 werden de bouwwerkzaamheden aangevat en eind 1909 was het nieuwe museum volledig klaar.

Het museum is uitgebouwd als een waardige cultuurtempel. Girault opteerde voor een luisterrijke paleisstijl waarbij het architectonisch concept verwijst naar modellen van de grote Franse architectuur uit de 17de en 18de eeuw. Imponerende trappartijen leiden de bezoekers naar een rotonde die als onthaal en circulatieschijf fungeert. De prestigieuze rotonde is bekroond met een 28 m hoge koepel met dubbele schaal. De binnenkoepel is versierd met guirlandes en met monogrammen van Leopold II in stucco. De marmeren aankleding van wanden en vloeren volgens een geometrisch patroon is geïnspireerd op het Pantheon van Rome. De tentoonstellingsruimtes bevinden zich rond een rechthoekige binnentuin waardoor een overzichtelijke opstelling van de collectie en een vlotte circulatie mogelijk zijn.

Naast variaties op architecturale elementen uit de klassieke oudheid vertoont de architectuur van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika een overheersend gebruik van elementen uit de Lodewijk XVI- stijl: de eenvoud in lijnvoering, de

symmetrie en de sobere en verzorgde uitvoering van de decoratie. De decoratieve elementen, die niet overdadig zijn, doorbreken het nuchtere van deze goed uitgebalanceerde architectuur.

7. HET KOLONIËNPALEIS

Het Koloniënpaleis is een relict van de Koloniale Tentoonstelling die in Tervuren gehouden werd als volwaardig onderdeel van de *Internationale Tentoonstelling van Brussel*, die in 1897 plaatsvond. Met dit initiatief wou Leopold II enerzijds de gevoerde inspanningen ten overstaan van zijn *Onafhankelijke Congostaat* bij het Belgische publiek populariseren. Anderzijds wou hij Congolese exportproducten als ivoor, hout, koffie, rubber, ... promoten.

Het Koloniënpaleis is een realisatie van architect Ernest Acker (1852-1912) naar het voorontwerp van de Franse architect Albert-Philippe Aldrophe (1834-1895). Het ontwerp voorzag een hoofdpaviljoen met twee haakse tentoonstellingshallen in glas en metaal. Centraal in het 68 m brede hoofdpaviljoen bevond zich een restaurant met op de verdieping een suite voor de vorst. Het hoofdpaviljoen van het Koloniënpaleis is in Louis XVI-stijl. Deze neoclassicistische stijl waaide in het midden van de 18de eeuw over vanuit Frankrijk naar de rest van het continent.

Na de Koloniale Tentoonstelling deed het Koloniënpaleis een tijdlang dienst als *Congomuseum* in afwachting van de bouw van het huidige *AfricaMuseum* verderop. De tentoonstellingshallen werden in de jaren '50 van de vorige eeuw omgevormd tot twee banale kantoorvleugels ten behoeve van enkele wetenschappelijke afdelingen van het museum.

De tuin achter het Koloniënpaleis moest naadloos inspelen op de architectuur. De Franse landschapsarchitect Elie Lainé (1863-ca.1930), ontwierp een tuin naar het model van de *Franse tuinen*. Franse tuinen waren bedoeld om de rebelse en wanordelijke natuur aan de wetten van de menselijke geest te onderwerpen. De tuinen moesten aan strikte regels van geometrie, ordening en maat voldoen.

•

Alain Bruyndonckx, 05.04.2021